

V zadnjih dveh poglavjih Sell opiše poskuse mednarodne skupnosti, da bi Miloševića obtožili vojnih zločinov, in dogajanja v ZRJ po padcu Miloševićevega režima. Pri tem izpostavi zlasti Miloševićovo aretacijo 31. marca 2001 in njegovo predajo haaškemu sodišču za vojne zločine 28. junija 2001. Avtor konča knjigo z razpravo o škodi, ki jo je Milošević povzročil ne le Hrvaški ter v BiH, ampak tudi Srbom v Srbiji, potem, ko je Srbijo zaradi njegove zgrešene politika postala ena najrevnejših držav v tem delu Evrope.

Knjiga Louisa Sella predstavlja na eni strani izčrpen pregled zgodovine jugoslovanske krize v devetdesetih letih skozi prizmo delovanja ameriškega diplomata. Marsikatero njegovo trditev bo mogoče preveriti šele čez tri desetletja, ko se bodo pričeli odpirati arhivi tako na območju nekdanje Jugoslavije, kakor tudi diplomatski arhivi svetovnih velesil, ki so prav tako igrale svojo vlogo pri razpletanju jugoslovanske krize. Vendar naj še enkrat poudarim, da bo pri tem šlo le za podrobnosti, medtem ko v času modernih tehnologij lahko trdimo, da je mogoče že danes pisati dokaj dobre zgodovine te krize, interpretacije katere tudi novo odprti arhivi čez dve ali tri desetletja ne bodo pretirano spremenili.

Matjaž Klemenčič

Posavje v letih 1989–1991 : spominski zbornik. Gradivo zbrala in uredila Tomaz Teropšič, Mitja Teropšič. – Brežice : Posavski muzej : Zveza veteranov vojne za Slovenijo, Pokrajinski odbor za Posavje, 2001. 395 strani.

O procesu demokratizacije na Slovenskem konec osemdesetih in v začetku devetdesetih let 20. stoletja ter slovenski osamosvojitvi in mednarodnemu priznanju Republike Slovenije v letih 1991–1992, je v zadnjem dobrem desetletju izšlo precej memoarskih, publicističnih in že tudi strokovnih del; nekaj pomembnih med njimi je bilo predstavljenih tudi v *Zgodovinskem časopisu*.¹ V posebno veselje nam je, da lahko na tem mestu predstavimo še eno pomembno delo o slovenski osamosvojitvi – spominski zbornik, ki obravnava zelo izpostavljeno območje v osamosvojitveni vojni – Posavje. Ob tem ni odveč spomniti, da je bil v Posavju – v Brežicah – ob desetletnici slovenske osamosvojitve 21. in 22. junija 2001 znani simpozij *Slovenska osamosvojitve 1991 : pričevanja in analize*.

Zbornik *Posavje v letih 1989–1991* je prepričljiva zbirka spominskih pričevanj slovenskega osamosvojitvenega dogajanja na terenu. Njegov glavni del sestavlja 75 osebnih zapisov, ki razkrivajo vojaški, policijski, obveščevalni, logistični, informacijski, zdravstveno-medicinski in še druge vidike osamosvojitvenih dejanj v Posavju. Zbornik uvaja *Predgovor* (11–14) generalpodpolkovnika Slovenske vojske Albina Gutmana, v času osamosvajanja poveljnika pokrajinskega štaba Teritorialne obrambe Dolenjske. V njem opozarja na nastajanje obrambnih sil Republike Slovenije v letu 1990, ko je povsem zakonito, vendar skrivoma in ob veliki stopnji tveganja za vsakega posameznika, kot posebna oblika organiziranosti Narodne zaščite v Sloveniji nastajala Manevrska struktura Narodne zaščite (MSNZ). »Njene naloge so bile usmerjene k prav posebnemu cilju – zavarovati plebiscitarno odločitev Slovencev za samostojno državo, če bo potrebno tudi z orožjem.« Skupine MSNZ so bile vključene v enote in štabe Teritorialne obrambe (TO). »Tako je nastala zasnova obrambnih sil Slovenije«, spominja general Gutman, »nova slovenska vojska, ki se je prvič predstavila javnosti 17. 12. 1990.« (11) V *Predgovoru* pronicljivo spregovori tudi o sami vojni: »Vsak izmed nas je vojno doživljal drugače«, je zapisal. »Za nekatere je bila le zanimiva televizijska novica, nadaljevanje v desetih delih. Za druge spet čas, primeren za potovanja v druge dežele. Za pripadnike TO in milice (pa) je bila vojna boj za ohranitev slovenske države, boj med življenjem in smrtjo vsakega posameznika, ki je v enotah TO in milice, v državnih organih, podjetjih, krajevnih skupnostih, pri cestnih blokadah, v neposrednih vojaških akcijah prispeval k naši, sedaj že desetletni samostojnosti.« Ob koncu *Predgovora* pa poudari: »Poganci, Rigonce, Med-

¹ Stane Granda: *Janez J. Švajncer, Obranili domovino* (ZČ, 1993/4, 612–613); Rok Stergar: *Viktor Meier, Zakaj je razpadla Jugoslavija* (ZČ, 1996/4, 627–633); Dušan Nečak: *Božo Repe, Jutri je nov dan : Slovenci in razpad Jugoslavije* (ZČ, 2002/1–2, 252–255); Jurij Perovšek: *Slovenska osamosvojitve 1991 : pričevanja in analize* (ZČ, 2003/1–2, 241–243).

vedjek, Krakovski gozd, Vražji kamen, Otovec, Prilipe. Imena krajev v Beli krajini, na Dolenjskem in Posavju so to. Do leta 1991 malokomu znana. Tam so bile naše bitke. Danes so pojasnjene v številnih zapisih, knjigah in vojnih analizah in razpravah. O ljudeh, ki so se tam bojevali pa skoraj nič. «A njihovi spomini, zgodbe, doživetja in izkušnje iz tistega območja so »dragoceni drobci naše zgodovine« – »razsejane v vsakem od nas«. Predstavljeni v posebnem spominskem zborniku so sedaj še en ohranjen »spomin na čas, ko smo morali in znali poprijeti za orožje, na čas zmagovite vojne za Slovenijo«. (13–14)

Predgovoru generala Gutmana sledi *Uvod* (15–17) mag. Tomaža Teropšiča, direktorja Posavskega muzeja Brežice in prvega zgodovinarja, ki je že 21. avgusta 1991 v *7D* objavil članek o osamosvojitveni vojni leta 1991, podprt z arhivskim gradivom. T. Teropšič – veteran vojne za Slovenijo in rezervni poročnik Slovenske vojske – v *Uvodu* opozarja, da je v desetletju po osamosvojitveni vojni sistematično zbiral časopisne članke, knjige, ustne izjave, fotografije, video gradivo in razno drugo arhivsko gradivo o tem prelomnem času slovenske zgodovine. Pri tem ga je najbolj vzpodbujal brat Mitja, polkovnik Slovenske vojske in v času osamosvojitvene vojne načelnik 25. območnega štaba TO s sedežem v Brežicah. Delo T. Teropšiča je obrodilo bogat sad, saj sta brata Tomaž in Mitja Teropšič zbrano gradivo kasneje še razširila z novimi pričevanji in ga popestrila z objavo številnih fotografij, dokumentov in nekaterih skic in zemljevidov. Nastal je zbornik *Posavje v letih 1989–1991*, »živo zapisana pripoved o dogodkih v Posavju med letom 1989 in 1991, ki krepi samospoštovanje in ponos Slovencev« (15–16). Zbornik je izšel v počastitev 10. letnice obranitve države Republike Slovenije, T. Teropšič pa je lahko v *Uvodu* upravičeno zapisal, da je »iz njega razviden velik prispevek Posavja in Posavcev« v slovenski osamosvojitvi. (17)

Pričevanjski del zbornika *Posavje v letih 1989–1991* sestavlja troje vsebinsko–časovnih plastí. Prva zajema izredno pomembno obdobje pred oboroženim spopadom med Republiko Slovenijo in napadalcem – Jugoslovansko ljudsko armado (JLA). Pričevanja o tem obdobju utemeljuje prispevek Mihe Molana *Prepoved mitinga resnice – akcija »Sever«* (23–26), ki nas vrača v »začetek osamosvojitvenih prizadevanj Slovenije« (23) – leto 1989. Kot vemo se je tedaj slovenska Milica temeljito pripravila na miloševičevski t. i. »miting resnice«, napovedan na 1. december 1989 v Ljubljani. Do mitinga nato ni prišlo, M. Molan pa v svojem prispevku natančno popisuje priprave na njegovo preprečitev, ki so bile v Posavju usmerjene v postavitve zapor na železnici in cesti Ljubljana – Obrežje. Poudarja, da je bilo izvajanje nalog v akciji »Sever«, kot so poimenovali priprave na preprečitev pohoda »mitingašev«, izredna izkušnja za »preveritev naše organiziranosti, usposobljenosti in pripravljenosti za izvajanje tudi najtežjih nalog. (...) Vse te izkušnje so bile koristno uporabljene v kasnejših letih, še zlasti v letu 1991.« (26)

O času pred osamosvojitveno vojno so objavljena še druga pričevanja. Razkrivajo obdobje izjemno organiziranega, odgovornega in prelomnega navora, ki je v Posavju na vojaškoobrambnem področju spremljal demokratično preobrazbo slovenske družbe in priprave na vzpostavitev ter ubranitev slovenske narodnodržavne suverenosti v letih 1990–1991. Najprej je objavljeno pričevanje Ernesta Breznikarja–Enča, ene od glavnih osebnosti vojaškoobrambnega dogajanja v Posavju v omenjenem času. V prispevku *Manevrska struktura narodne zaščite v Posavju* (29–32) je osvetlil nastanek in razvoj MSNZ v tem delu Slovenije ter predstavil njeno dejavnost v letu 1990. Njeno najpomembnejše dejanje v tem času je bila premestitev orožja, streliva in eksplozivnih sredstev slovenske TO v tajna skladišča, da se ga ne bi polastila JLA. Takih skladišč je bilo v Posavju 20. Do omenjene premestitve je prišlo potem, ko je bil 15. maja 1990 izdan ukaz poveljstva 5. vojaškega območja v Zagrebu o predaji orožja slovenske TO v skladišča JLA. Pravna podlaga za premestitev je nastopila, ko je »v večernih urah, 18. maja, (...) končno prišel težko pričakovani telegram predsednika republike Slovenije o prenehanju predaje orožja JLA« (Martín Škorc, *Krčani orožja niso oddali!*, 42–43). Medtem so bili pripadniki slovenske TO in MSNZ »prepuščeni sami sebi, saj od slovenskega vodstva nismo dobili navodil« (Edi Zanut, *Od 15. maja 1990 do 28. junija 1991*, 183). To je bilo v prid JLA, kajti »približno ena tretjina slovenskih občin je sicer imela orožje skladiščeno v prostorih JLA, za drugo tretjino (pa) je bil odgovor predsednika Predsedstva RS prepozen, saj je JLA zelo intenzivno vozila oborožitev TO v svoja skladišča. (...) Samo tretjina občin je uspela zadržati vso oborožitev.« To so uspeli tudi v Posavju, kjer so teritorialci »imeli kaj vzeti v roke, ko je bilo treba braniti osamosvojitve Slovenije pred okupatorjem (oziroma) enotami JLA« (Ivan Tomše, *Predsednik si je ogledoval prazne zaboje*, 88). Kako sta bila izvedena premestitev orožja, streliva in eksplozivnih sredstev slovenske TO in nato njihovo varovanje na novih lokacijah v

Posavju pišejo Jože Požun (*»Stvar je skrajno resna«*, 33–35), Vilko Libenšek (*Nočni skok do Jasnice*, 37–39), M. Škorc (*Krčani orožja niso oddali!*, 41–43), Ferdo Pinterič (*»Ko bom velik, bom carinik na Sotli«*, 51–54), Rudi Drganc (*»Ti, kaj so tudi bombe intendantska oprema?«*, 57–61), Kristijan Janc (*Biti slovenske krvi bodi Slovincu ponos*, 63–65), Marija Verbančič (*Nihče ni vedel, kaj hranimo v hiši, kjer živimo!*, 67–69), Marjan Molan (*Vonj po orožju, vonj po vinu ...*, 71–73), Ana Breznikar, *Kot skala težka skrb*, 75–77), I. Tomše (*Predsednik si je ogledoval prazne zaboje*, 87–92), Ludvik Divjak (*Selitev orožja in opreme s postaje Milice Brežice*, 101–103), Štefan Hren (*Delo komandirja Milice v času osamosvojitve Slovenije*, 187–190), Stanislav Preskar (*»Vzemi tam, kjer je in uporabi tam, kjer ni!«*, 325–329), Franc Balas (*Bil je čas zaupanja, tovarništva in velikih pričakovanj*, 359–360) in Mojca Molan (*»A smo se za to boril?«*, 387–389). Predstavljeni so tudi ukrepi varovanja evidenc nabornikov v primeru, če bi jih hotela pridobiti JLA (Stanislav Zlobko, *Skrb za dokumente, ki so odločali o usodi nabornikov*, 45–49; Ljubo Motore, *Ali je v Sevnici bila MSNZ?*, 79–83; Jože Košir, *Zakaj iz Sevnice?*, 125–131) in izvajanje obveščevalno–varnostnih nalog, ki se je nadaljevalo v osamosvojitveni vojni (Andrej Fettich, *Obveščevalec iz gostišča Les*, 93–95; Anton Ajster, *Obveščevalna točka Kondor*, 97–100; Anton Preskar, *Hrvaška figa v žepu*, 119–123; J. Košir, *Zakaj iz Sevnice?*, 125–131; Rudi Smodič, *Intervencijski vod Krško 1990–1991*, 151–155; Jože Kranjec, *Enota za zveze Občine Brežice ob agresiji na Slovenijo*, 173–175; SOVA, *Podtalna in očem javnosti skrita vojna*, 369–371).

Glavnina pričevanj pa seveda zajema dogajanje med osamosvojitveno vojno. Poleg že omenjene obveščevalno–varnostne dejavnosti so v tem pričevanjskem sklopu podrobno predstavljene še vse druge značilnosti razgibanega vojnega časa v Posavju. Prikazujejo jih zapisi od prvega dne vojne dalje. Najprej naj opozorimo na pričevanja o postavitvi cestnih zapor v Posavju in na vpadnicah v Republiko Slovenijo ob začetku vojne, s katerimi je TO ovirala napredovanje enot JLA (Drago Vimpolšek, *Transportno podjetje Prevoz Brežice*, 105–108; Martin Suban, *Kamionske barikade*, 109–111; Jože Šumlaj, *Rešila sva dve mladi življenji*, 199–202; Mihael Ogorevc, *Samo izpolnjevanje državljanjske dolžnosti?*, 217–222) in na zanimivo pričevanje o zamisli o izdelavi jeklenih protitankovskih ovir, ki se je porodila med vojno in je, izvedena kot projekt Oviranje, preprečila hiter prodor sovražne vojske v slovensko glavno mesto in naprej do zavzetja celotne meje z Zahodom (Branko Keber, *Projekt Oviranje*, 311–314). Obenem so predstavljena bojna pričevanja iz prvega vojnega dne, 27. junija 1991: boj Intervencijske enote TO Brežice z motorizirano oklepno enoto JLA v Rigoncah, v katerem je padel Jernej Molan, prva žrtev vojne v Posavju (Robert Fink, *Prvi žrtvi vojne*, 133–135), minometni udar po vojaškem letališču Cerklje ob Krki, opisan z obeh strani – s strani pripadnika slovenske TO in s strani (slovenskega) poveljnika 82. letalske brigade na letališču Cerklje (Vinko Čančer, *Ognjeni udar po letališču Cerklje*, 137–143; Jožef Jerič, *Prvih osemindvajset ur, ko je šlo zares*, 157–161) – in umik TO iz mejne kontrolne točke 5 na Obrežju (Irena Majce, *Šok terapija!*, 19–22; Brane Dolenšek, *Zasedba mejne kontrolne točke št. 5*, 113–116); na drugem mestu v Zborniku je objavljeno pričevanje o njeni ponovni zasedbi, 29. junija 1991 (Ladislav Rožič, *Dogodivščine jurišnega odreda*, 195–197). Razgiban je bil tudi drugi vojni dan. O tem govorijo prispevki o prevzemu skladišča letalskega goriva Vejer v Leskovcu pri Krškem in bliskoviti akciji pripadnikov Posebne enote milice ter skupine ostrostrelcev, ki so – ne da bi potrebno izstreliti en sam strel – na mostu v Krškem zajeli vojaško tovorno vozilo s tremi oboroženimi vojaškimi osebami. S tem je bila presekana preskrba s hrano in drugo preskrbo za dislocirane objekte garnizona Cerklje (črpališče Stara vas pri Krškem, Leskovec, Žlapovec pri Leskovcu, skladišče Gazice; Edi Zanut, *Od 15. maja 1990 do 28. junija 1991*, 183–186; Štefan Hren, *Delo komandirja Milice v času osamosvojitve Slovenije*, 187–190; Stanislav Preskar, *»Vzemi tam, kjer je in uporabi tam, kjer ni!«*, 325–329).

V drugem dnevu vojne, 28. junija 1991, so v Posavju začeli organizirati tudi prestop in prebege vojakov in častnikov iz JLA na slovensko stran. Tega dne so sprejeli sedem pilotov in oficirjev z najvišjimi čini iz letališča Cerklje, naslednji dan pa še dva. Osemindvajsetega junija so pripadniki TO omogočili še prestop prvega slovenskega generala, generalmajorja Cirila Zabreta, iz JLA ter prebeg dveh slovenskih vojakov iz oklepne enote JLA, ki se je zadrževala pri železniški postaji v Dobovi (Anton Preskar, *Hrvaška figa v žepu*, 119–123; Rajmund Veber, *En dan našega osamosvajanja – 28. 6. 1991*, 177–180; Jože Šumlaj, *Rešila sva dve mladi življenji*, 199–202). Objavljeno je še več pričevanj o prebegih vojakov v kasnejših dneh in njihovi namestitvi za potrebe varovanja v učnem centru TO za protioklepni boj v Pečicah (Franc Baznik, *To ni bila supozicija*, 191–194; Ivan Furlan, *Pobegla vojaka*, 233–234; Franc

Lapuh, *Dnevi napetosti in odločnosti*, 305–308; Bojan Gričar, »Vojna brez sovraštva«, 355–358). Srečamo pa se tudi s pričevanji Slovencev – poklicnih pripadnikov JLA –, ki so jim kljub notranji odločnosti dramatične razmere, v katerih so bili, preprečile prebeg iz JLA (Borut Angeli, *Začelo se je obdobje kaosa*, 163–166; Marjan Petek, *Smer Cerklje – Pleso – Bihač – Brežice!*, 343–348). Zanimivo je tudi pričevanje Brežičana, gojenca Letalske vojaške akademije v Zadru, kako je zunaj Slovenije doživel čas vojne na Slovenskem in zaradi nje prekinil šolanje (Janko Kene, *Prekinjeno šolanje*, 169–172). Predstavljena je tudi vrnitev referenta za SLO in DS v podjetju SOP Krško, ki se je po napadu na Slovenijo iz Malega Lošinja vrnil domov in nato kot načelnik Narodne zaščite za KS Krško organiziral varovanje pretočne postaje za prečrpavanje letalskega goriva v Stari vasi (Stane Iskra, *V vojni ni logike*, 331–333).

Med pričevanji o bojnem delovanju TO v Posavju pa je treba posebej opozoriti na tista, v katerih je predstavljen znani zmagoviti boj TO z enoto JLA v Krakovskem gozdu 2. julija 1991. Šlo je za divizion oklepnih vozil protiletalske obrambe, ki je začel napad JLA na Dolenjsko; ob povratku iz Medvedjeka ga je TO 1. julija zaustavila v zasedi v Krakovskem gozdu in ga naslednji dan, potem, ko pogajanja o predaji niso bila uspešna, zgodaj zjutraj napadla ter onesposobila za nadaljnja bojna delovanja. To je bila pomembna zmaga TO, saj je bil tedaj Krakovski gozd težišče delovanja TO Dolenjske, izid boja pa je vplival na kasnejše dogodke v tem delu Slovenije. O različnih vidikih boja v Krakovskem gozdu in prijettu poraženih pripadnikov JLA pišejo polkovnik Mitja Teropšič – druga ključna osebnost osamosvojitvene vojne v Posavju in poveljujoči častnik vseh enot TO, ki so bile na položaju v Krakovskem gozdu (*V naši vojni se nismo bojevali s številom, temveč z večino in znanjem!*, 237–241) –, Jože Košir (*Zakaj iz Sevnice?*, 125–131), Franc Kene (*Obračun samega s sabo*, 243–248), Milan Haralovič (*Šele nato nastopijo bolničarji*, 251–253), Silvester Polak (*»Porkamadona, tale kristuts leti proti nam!«*, 255–259), Andrej Bobek (*Prijetje majorja Boška Prodanovića*, 265–268), Žarko Henigman (*Varnostnik na položaju*, 273–278) in Suad Muslimović–Ibro (*»Apaurin, ne, hvala!«*, 281–286). Objavljen je tudi intervju (prva objava *Nedeljski dnevnik*, 7. 12. 1997) z enim od pripadnikov JLA, desetarjem Bahrudinom Kaletovičem, ki je bil v Krakovskem gozdu in postal znan s kasneje dostikrat ponovljeno televizijsko izjavo: »Oni se želijo menda odcepiti, mi pa jim menda tega ne dovolimo. Moj bog, da bi se le lahko vrnil domov!« (*TV izjava iz Krakovskega gozda*, 261–264). Sledita še prepričljivi pričevanji o prav tako zmagovitem boju 110. jurišnega odreda TO Brežice, ki je istega dne pri Prilipah zaustavil oklepno enoto JLA iz Jastrebarskega, napoteno na pomoč divizionu v Krakovskem gozdu (Janez Ivšič, *Železje je frčalo po zraku*, 287–292; Ernest Sečen, *Jastrebi niso povzročili posebne škode*, 293–296).

V zborniku je objavljenih še več drugih pričevanj: o delovanju Sekretariata za ljudsko obrambo in Občinskega štaba za civilno zaščito Brežice ter sevniške intervencijske skupine TO in občinskih organov Občine Sevnica na obrambnem področju med osamosvojitveno vojno (Zdenka Močnik, *Moji dnevi*, 145–147; Drago Slukan, *Sevniška EPN med vojno za Slovenijo*, 203–207; Samo Hajtnik, *Sevničani*, 269–272), varovanju Nuklearne elektrarne Krško med vojno (Mirko Tišler, *Ponosen sem na svoje varnostnike*, 227–232), varovanju predsednika Predsedstva RS M. Kučana in republiškega sekretarja za zunanje zadeve dr. Dimitrija Rupla 28. junija 1991 na poti iz Ljubljane v Zagreb in kasneje še varovanju člana P SFRJ Vasila Tuporkovskega, generala JLA Andrije Rašete, predsednika Zveznega izvršnega sveta Anteja Markovića in predsednika P SFRJ Stjepana Mesića na poti v Ljubljano (Rajmund Veber, *En dan našega osamosvajanja – 28. 6. 1991*, 177–180), usposabljanju pripadnikov TO za protioklepni boj v že omenjenem učnem centru v Pečicah in popravilu zaplenjenih bojnih oklepnih vozil v Krakovskem gozdu v tem centru (Mirko Ognjenovič, *Učni center Teritorialne obrambe za protioklepni boj Pečice*, 301–304; Julij Jeraj, *Inštruktor za protiletalsko obrambo*, 321–324), delovanju radioamaterjev, gasilcev ter zdravstvenih zavodov in osebja med vojno (Črtomir Čargo, *Oboroženi nuni sredi Kremlja*, 361–365; Miha Balon, *Gasilske intervencije med osamosvajanjem Slovenije*, 297–299; Tone Zorko, *Nekaj je bilo v zraku*, 209–214; Rudolf Ladika, *Zdravstveni dom, vojna in čebele*, 335–339), razvažanju hrane na lokacije v Krškem in širši okolici (Franc Jeler, *S kuhalnico nad sovražnika*, 223–225) in o skupnem sobivanju pripadnikov TO, Milice in prebivalcev različnih krajev v Posavju med vojno ter njenem odražanju v vsakdanjem življenju (Henrik Sotošek, *Nam bodo dovolili, da v miru živimo v svoji državi?*, 167–168; Peter Budič, *V mišnici*, 235–236; Boštjan Špiler, *Konec junija in začetek julija 1991 na Lokah pri Zdolah*, 315–319; Viktor Končina, *Nepozabna izkušnja s slovensko vojsko*, 349–353; Rok Marolt, *Kako sem preživel vojno na Slovenskem*, 367–368).

Pričevanjski del zbornika *Posavje v letih 1989–1991* zaključujeta prispevka o neposrednem povojnem času. Dušan Kerin spominja na diverzije na trasah električnih daljnovodov v Krškem in neposredni okolici, ki so jih julija in avgusta 1991 po vsej verjetnosti izvajali pripadniki posebnih enot JLA, nastanjeni v letališču Cerklje (*Svojevrstna jutranja budnica*, 375–381), Vlado Podgoršek pa opisuje prevzem razdejanega in izropanega letališča Cerklje po odhodu pripadnikov JLA v drugi polovici oktobra 1991 (*Zadnji vojak JLA je zapustil cerkljansko letališče*, 383–386). Na barbarsko raven pripadnikov JLA je opozorila tudi Irena Majce, avtorica prvega pričevanja v zborniku in novinarka, ki je v slovensko in jugoslovansko javnost prenesla znano grožnjo zveznega sekretarja za ljudsko obrambo admirala Branka Mamule, »če se Slovenija ne bo obnašala kot se mora, bo deležna šok terapije«, izrečeno ob njegovem obisku v Krškem leta 1987. Kot dopisnica RTV Slovenije za Posavje je spremljala dogajanje, ko je JLA 27. junija 1991 zasedla mejno kontrolno točko 5 na Obrežju in videla, kako je »v tem času (...) eden od oklepnikov zapeljal na desno, na bližnje pšenično polje in z očitnim veseljem in posmehom teptal in vozil gor in dol po njivi, da ni od pšenice ostalo nič. Potem se je spravil na vinograd na vzpetini. Zdelo se mi je, da tepta celo Slovenijo.« (20) Toda JLA je ni poteptala. Slovenci so obranili domovino, saj so, kot je v junijsko–julijskih dneh 1991 razmišljal M. Teropšič, »leta naporov, usposabljanj, vojaških urjenj, zagotavljanja materialnih pogojev za dvigovanje bojne pripravljenosti s strani stalne in rezervne sestave štabov, izvršnih svetov, svetov za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito ter skupščin občin«, morala obroditi sadove. (237) Take, da je lahko J. Ivšič upravičeno zapisal: »Ne morem sprejeti razmišljanj, da bi slovensko neodvisnost lahko zagotovila samo visoka politika. Brez krepke roke in izurjenih bojnikov bi bila zmaga verjetna kot v zgodbi o psu, ki se upa lajati v luno ponoči, ko drugi spijo. Podnevi pa le varno podvija rep.« (291)

Zbornik *Posavje v letih 1989–1991* pomembno utemeljuje slovenski narodno–državni spomin. Ob njegovem branju lahko znova ugotovimo, da slovenska zmaga v osamosvojitveni vojni ni bila podarjena ali zgolj srečno naključje, ki bi ga Slovencem naklonila zgodovina. Bila je posledica čudovitega narodovega napora, ki je leta 1991 združil Slovenke in Slovence v dobro pripravljene in odločne obrambi njihove države. Z vlogo in pomenom Posavja v njej se sedaj lahko seznanimo vsak, ki ni ravnodušen do rojstva slovenske nacionalne države. Zbornik je skrbno pripravljen. Navedeni so ustrezni podatki o pričevalcih z njihovimi fotografijami, poleg njih pa je objavljena še vrsta faksimilov različnih dokumentov in fotografij iz osamosvojitvenega časa v Posavju. Objavljeni so tudi zemljevid lokacij skladišč orožja TO v Posavju v letih 1990–1991 (27), bojov in akcij med vojno v Posavju (215) in delovna vojaška karta 25. Območnega štaba TO (249). Zbornik zaključujejo seznam okrajšav (391–393), pojasnila manj znanih vojaških izrazov (394) in *Poziv za fizično in pravno zaščito vseh dokumentov in muzealij povezanih s slovensko osamosvojitvijo*, prebran na brežiškem simpoziju *Slovenska osamosvojitve 1991 : pričevanja in analize* (395). Hvalevredno je, da, kot je v *Uvodu* zapisal urednik mag. Tomaž Teropšič, v Posavju že razmišljajo o *Spominskem zborniku 2* in da je T. Teropšič – kot je zaupal podpisanelemu – pred dvema leti opravil tudi celovito terensko fotografsko topografijo Posavja v letih 1989–1991; skupaj s fotografijami iz vojne predstavlja zaključeno celoto, zato lahko pričakujemo še izid posebnega fotografskega zbornika o Posavju v tem času. Poročilo pa končajmo z naslovnico predstavljenega zbornika, saj na simboličen način izraža odporniško doslednost v letu 1991. Njena osnova je fotografija uniforme gardnega bataljona Slovenske vojske, ki se zgoraj preliva v fotografijo treh vodilnih slovenskih častnikov v Posavju leta 1991 – Ernesta Breznikarja–Enča, Mirka Ognjenoviča in Mitje Teropšiča (od leve proti desni) –, spodaj pa prehaja v fotografijo jugoslovanske pištole M-57 s priloženim nabojem. Pištola je med vojno pripadala Tomažu Teropšiču, ki je kot poročnik poveljeval vodu TO. Omenjeni naboj je hranil v levem žepu svoje letne vojaške srajce, uporabil pa bi ga v primeru, če bi ostal brez streliva in bi grozilo, da ga živega zajamejo pripadniki JLA.

Jurij Perovšek